

MURASZOMBAT ÉS VIDÉKE

Társadalmi és közgazdasági hetilap.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési ár:
Égész évre 3 ft. Félévre 1 ft 50 kr. Egy év szám 10 kr.
Gazdasági egyesületi tagoknak és községeknek 2 ft.
Előfizetési pénsek és reklamátiók GONDOS (Grünbaum)
MÁRK nyomdastulajdonos címére küldendők.

Felolvasó szerkesztő: CSORNA JENŐ.
Kiadó: Gondos (Grünbaum) Márk
Laptulajdonos: A muraszombati gazdasági főegylet

Készítők, levelek és egyéb szerkesztésügyi közlemények
a szerkesztéshez küldendők.
Hirdetési díj: 1 hasábnos petitsora egyenlő hirdetésnél 40 kr.
többhazri hirdetésnél soronként 3 kr. Bélyegű 30 kr.
Nyitólár petitsora 25 kr.

Szűnidőben.

Megujul így ugorakérés táján, az iskola ajtóinak bezárásával a szülők két oldalú sopánkodása. Egyik nehéz szülői gond a pályaválasztás. A lateiner pálya nem csak nehezen elérhető, de nincsen tövisek nélkül. Egy-egy az életben gyorsan érvényesülő pályakört szeretlen előítéleteink zárnak el. Jó, gyakorlatias pályát választani nehéz és sok szülőnek feje fája miatt. S mivel e gondok a szülőre szakadtak, sok közülük — és mondjuk meg, nem minden alap nélkül az iskolát vádolja. A vád az: hogy az elemi és középiskola versenyeznek egymással a gyermek agyának megterhelésével. Kilencz, tíz éves fiúk nehéz filozófia definíciókkal, politikai földrajzzal, pragmatikus törtérelével és még számos elmélettel foglalkoznak. A ki a száraz teoriákkal nem tud megbirkózni, az előtt bezárul a tudomány csarnoka. Az iskola a szülőket, ezek viszont az iskolát vádolják. S egyik sem látja meg a maga hibáját.

Az apa egész nap töri, zuzza magát a kenyérért, ő nem ér rá gyermeke nevelésére, az anya folytonosan a gyermekkel van, vele szemben macacsabak, követelőbbek.

Az apa azt hiszi, hogy atyai kötelességeinek megfelelt, ha fiáért a tandíjat megfizeti, a könyveket, megveszi

de az az apai kötelességnek csak félig való teljesítése: résen kell lenni s a tanulás körül ellen kell őrizni a gyermekét.

Igazat kell adniuk a tanárnak, tanítóknak, a ki az öntudatos gondolkodásra fejleszt és ha hosszú megfigyelés után tehetségihiányt tapasztal, még kellő időben más pályára utasít.

A baj azonban a cicizomás anyja, a söröző férj s a paedagogiában járattan, esetleg darvinizmussal telített tanárban van; az ilyen szülők, az ilyen tanár neveli a mai léha társadalmat.

Ha mindenki, szülők és iskola, teljesítene kötelességeiket, akkor a mostani rendszer mellett sem lenne baj. Nem a rendszer rossz, de a mód, melylyel végrehajják.

Ámbátor egy kis tananyag redukciónak immár be kellene következnie.

Hallgassunk végig egy érettségi vizsgálatot. Szinte bámuljuk az ifjú agyat. Ennek anyaga, a mit az érettségien követelnek, bátran lehetne az egyetem tananyaga. Három, illetőleg öt nyelv grammatikája, stilszintika, poétika és retorika, a pragmatikus világtörténelem, — mindezek filozófiai magaslaton követelve.

Ez sok! Ezért dőlnek ki tanulóink a középiskola kezdetén, derekán, ezért

a bukott diákok alyluma a kereskedő meg az iparos pálya.

Lássuk már be, hogy Magyarország-nak egyelőre nem nagy tudósokra, hanem intelligens, tanult, széles látókörű, európai műveltséggel bíró kereskedőkre és iparosokra van elsőbbsorban szüksége. Majd ha ilyen osztályunk lesz, akkor az ország gazdag lesz és zavartalanul fejlődhetik a tudomány. De más hibája is van a középiskolai tulterhelésnek, a 17—18 éves fiatal emberek szellemi csömörlést kapnak és innét sokasodnak meg az ö-jogonco's, ösorsvosnövendékek, a pályátvesztettek.

Valóban itt az ideje, hogy az irányadó körök behatóbban elmélkedjenek közoktatásunk állapotára fölött. Nem elégedjenek meg a külső felszínrel, hanem a mélyére, gyökerére hatolnának a tanügy összes kérdéseinek. Hiszen a haza jövő nemzedékéről: szeretett gyermekeinkről van szó. (V. L.)

A tengeri aquarium.

Annyi tengersók baja van a magyar embernek, hogy ha feljut a mileniumi kiállításra, már csak bukfalésból is nézze meg a tengeri akvariumot.

Nem a mindyájúnk által ismert kisebb-nagyobb halakkal ismerkedünk itt meg, hanem azokkal az állatokkal, melyek a világteremtés legkezdetére visznek vissza bennünket, melyeket elevenen hazánkban csak ily

— 1768. szeptember 15-én... (olyan csend lett egyszerre, hogy még az udvaron sétáló meggyes rabsók lánczörgését is meg lehetett hallani) ... vette kezdetét a pör.

Igen, igen. Ezt szívesen hallják ők mindannyian.

Akor aztán szóhoz jutott Bernát Béla, a család ügyésze ügyésze, akkor aztán golyó volt rá, hogy az utolsó szó mindig az övé maradjon.

Elmondta röviden azt, a mit mindenki ugyanis tudott a jelenlevők közül, hogy a milliókat érő vagyon Tezse ty László püspöktől származik, a ki azt valami eső tá kuráert kapta adományba istenben boldogult Mikló Károly császár és királyól, a ki szegény nem... álmodta hogy ily monstreptnek veti meg alet... adományával.

1765 szeptember 15-én veszték össze először a hagyaték felett az örökösök s azóta húzódtak a pör is.

A család ügyésze első és fő kötelességének tartotta megállapítani a család lezártását, rokonságot és az ezektől való Ez sikerült is megoldani négy évi szakadós munka után, mely idő alatt más ügyekben nem is dolgozott és 15 lezártalmazási táblán kívül 182 ívea vagyson az megírta. Ebből kifolyólag megállapította hogy oly esetben, ha minden igyentartó... jelentke nek nem volna elegendő a vármegyeháza... ügyterme, hanem a városi törvény kellene támasz... Veniok.

Hétezer forint díjat kért e... elhatározás... állításért, hanem erre már a... és közből, hogy megis csak sok... és csak... állított... mert hogy ő... hol... meg... is... Megmondta volna ő... is

ÖRÖKÖSÉGI

Pörös atyafiak.

Örszakra szóló örökösökös biz és és folyik százhuszonegy év és két hó óta s folyhatir még isten tudja meddig.

Ez a Tezserly Demény hagyaték-pöre. Bele van keveredve ebbe többé kevésbé Magyarország minden nemes családja, csakhogy némelyiknek e jussa meg nem érne egy instanczia megírását.

Van azonban az örökösök között olyan is, a ki maga jussát világért sem hagyta, holott családi ügyész már krajczároka kiszámitotta neki hogy 347 ft 57 krt kap és perköltség fejében fizet 728 ft és 20 krt.

És ő mégsem hagyja. Minden évben egyszer összegyűlekeznek a pörös atyafiság — egyezkedni s akkor rendszeren ügyészesznek, hogy százhuszonegy év előtt sem jobban, holott akkor milliókról volt szó s ma már csak ezerekről.

Ilyen évadnál gyűlés vagy ahogy ők azt maguk között nevezik: sáfárokkal lezártolás volt hirtedve a mult év végére is és minden reménybeli örökös azt képzelték, hogy legalább is egy tarisznya pénzt hoz haza anyafisának karácsonyra.

A pnyelést akkor Pe tárnagyé hízának nagy gyűlésteremben meg is tartották.

A hagyaték pör átként eköz parasztszekeren szállította oda az ügyész a nygteremben garma-

dára rakatta és a pörös atyafiak szörnyűködbe néztek a tengerinyi betűket, elsárgult foliánsokat.

Lehetnek a tereben talán négy százan. Volt köztük báró is és bíró mandis szántó-vető kurta nemes is. Mind derek, jól megtermett emberek, jelöl annak, hogy a család másfél száz év óta nem degenerálódott.

Mind úgy ismeri a család történetét, mintha gyermekkorától csak azt tanulta volna és úgy kitanulták már a corpus juris ide vonatkozó paragrafusait, hogy mindegyikük kész prókator.

És épen ezért nem tudtak kiegészeni százhuszonegy év óta.

Az örökösök mindegyikében zűmmögve dörög egy dörgedelmes dikció s a kitoró dikció zivatart megelőző csendet felhasználta a jó öreg Szilassy bácsi, a kiből összpontosul a pörös atyafiság bizalma és megnyitotta az ülést. Még pedig ama bizatót szószaltat, hogy torkig van az örökös lezártalásokkal s ven napjaira pihenő óhajt. Azé t hát leteszi az ő tisztjét átadja a helyőt penzoké az ügyész urnak és végképen visszavonul oda — a jussát ő is fenntartja. Pünktum!

Nosza, kezdődött a zsalaj! Akinek csak dikció nyomta a mellét, az mind oia tolongott az őz öreg ember mellé a saját jussát magyarázva s a mondatok végére eső pontokat ökölet raktak föl a zöld posztós asztalra.

Fogas p ókator legyen a ki ebben a zajban szóhoz tud jui csakhogy a ki magára vállalta a szárdókra nyu huro pörnek a befejeését, az nem egykönnyen ijed meg egy-két száz pörös atyafiól.

S ilyen ember Bernát Béla ügyvéd is. Hosszú hagon káta a jelszót:

atra, hogy akár csak a tengerparton képződik magunkat. E puhányok változatos alakjukkal, különböző színű s alaku kemény mészkőből alkotott házaikkal, s különösen a kagylók az ő fejletlen testükkel az akvárium legérdekesebb állatai közé tartoznak. A kagylók, mint tudjuk, csakis göresdvi apró lényekkel táplálkoznak, fejük nincs, foguk nincs s mégis még mindig oly magas fejlettségű állatok, hogy rendes peték által szaporodnak, sőt egyes fajok eleveneket szólnak. Be van mutatva a gyöngyészítő kagyló is és számtalan faj, mely főmei tengerpartunk lakója.

De tegyük még egy lépést hátrább a természet fejlődésében s ott leszünk a rákoknál. Ilatalmas példányok! Így már aztán érthető, hogy hogyan tudnak az északi Norvégia szegény lőköi csupán tengeri rákhus eladásából (hommar) évente félmillió forintot elárusítani. De téved a ki azt hiszi, hogy a rákok többé-kevésbbé hasonlóak egymáshoz. Épen nem. Igaz ugyan, hogy a közéletben rendszeren a kemény bőrvázzal s ollós lábakkal ellátott izlábú állatot értik rák alatt; de a tudomány e nevet kiterjeszti számos göresdvi s a rák-alakhoz látszólag legkevésbé sem hasonló állatokra. De azért jellemző valamennyire, hogy két pár csáppal bírnak és csekély kivétellel kopolyukkal lélegznek. Míg a magasabb rendű állatoknál a test szerves és szervezett részekből van összetéve, már a rákoknál a szervezeten vegyületek (szénasavas és fosforsavas mész) az uralkodó. A rákok nemcsak átalakulásuk utján vedlenek, hanem egész életükön át bizonyos időszakokban s ily vedléskor elvesztett végtagjaikat újra kifejlesztik. Életmódjuk is változó. Vannak olyanok, melyek másznak, mások usznak, mások ugranak és ismét mások szilárdul oda vannak tapadva, p. o. a szikla-darabokhoz. Mindezt szabóbb példányokban láthatjuk az akváriumban.

Sokkal egyszerűbb alakuk és szervezeteik a bemutatott tuskébőrűek. Van ezek között olyan is, mely igen hasonlít a vadgesztenye tuskés gyümölcséhez, csakhogy nagyobb bronzszínű és tuskéi keménybőrek, szurósabbak. De van közöttük számos csillagalakú is bemutatva, melyeknek kiágazó karjai legvégül van egy-egy látó szem. Bolondos alakjai az élő lényeknek! Nem is csoda, ha még a komoly tudósok is egyik fajtát elnevezték tengeri ugorkának. Egy állat, mely a tenger fenekén él s ugorkához hasonló. — Bolondos természet!

Mindezekben azonban még ne csúdlákozunk, mert még csak most jönnek az igazi állatfajcsalások: a medúzák, a polypok, a korallok, a szivacsok stb. Nem is tud az em-

ber az akváriumban öt percig lenni, hogy ne halja egy egy kis naív leánykától: „Hát ezek is állatok, hiszen épen úgy néznek ki, mint a megszáradt leveletlen galajak; s még hozzá ép úgy is nőnek, nem moznognak, helyüket sem változtatják.” Restelkedre csitítja néjét ilyenkor a negyedik gymnasista öcsés! Pedig nem is oly szegénytelen ezekről az élő lényekről e kérdést felvetni. Maguk a tudósok is még a század első felében ugyancsak vitatkoztak, hogy hova is sorolják ez egyszerű szervezett, de igen excentrikus külsője lényeket s még ma is vannak olyanok, kik a növény- és állatország között a protisták országát akarják a természetrajzban elfoglalni s ebben az országban összefoglalni mind azon lényeket, melyek állatok is, növények illetve talán egyikhez sem sorolhatók, de melyek mindenesetre a szerves élet első kezdetét, az élőlények első kiinduló pontját vagy mondjuk a világteremtésben a tudósok Ádám és Évját képezik.

A medúzák az itt számban levő csoportban még igazi állatszámba mennek. Testük puha, de még mindig van egy bledény-készletük, de már izom, érzék-idég csak egyes fjóknál található. Azért életmódjuk igen érdekes. — Kéltakarójukon n. n. csalányszerűek fejlődnek, melyet mint a debreczeni csikós a ponyvát, — egy-egy pörgén összecsapart fonál segítségével — hajtó hurok gyanánt kieresztenek kivételesen esetekben láthatunk, melyek legérdekesebb bizonyítékait a Darwin-fele természetes, egymásból fejlődés tanának és mely élvezet benneükté addig a határig, ahol az élőlények nem osztályozhatók állatokra és növényekre, mert ép úgy sorolhatók az egyik csoporthoz, mint a másikkhoz.

Valóságos ézredéves kiállítás ez! Ézredéves, sok millió ézredéves történelmi kiállítása! Fejlődéstörténelme földünk élő lényeinek, szemünk elé tárása a bibliai világteremtésnek. „Ötödik nap teremté az Isten a halakat és madarakat; 6-ik nap a négylábú s a csúszmászó állatokat.” A természetbúvárok azóta e rövid történelmi adatokat ugyancsak részletesen kibővítették, de azért nagyban egészben megmaradt a sorrend: legelőbb a növényvilág (a biblia szerint a 3. napi teremtés) s a legfőhatalabb a négylábúak s az ember fellépte.

Hogy tisztába legyünk azzal, hogy tulajdonképen az állatvilágnak mily csoportja van a kiállításon bemutatva — hozzuk csak emlékeztetőnkbe állattani tudományunkat. É szerint az állatokat felosztjuk következőleg:

1. Gerincesek.
1. Emiósök.
2. Madarak.

bajszok — mint megannyi olajág — barát-ágozsan tegegetek egymásnak.

Ekkor aított elő Brigant ur. Bernát Béla, az ügyész elhalványodott.

Ez a Brigant rögtön fellobbanja a kiegészítő áldásos művet.

Csend lett, mikor kiált: — Én Brigant Miklósnak vagyok az egyenes utóda, aki 1764-ben nőt vette...

— Eláll! Eláll!

Brigant ur el nem állt. Végig mondta betanult monológját, mely szerint ő a Teszey Deményi vagyon egyedüli jogos tulajdonosa, melyet nevezett öse, Brigant Miklós teljesen és osztatlanul bírt.

Hogy felzúdul erre az atyafiság! — Még az ügyész is alig jutott szóhoz. Hanem amikor megkapta a fonalat, ő is elmondta a maga véleményét egy lélegzetvételre Brigant urnak.

— Uram! Ő a 53-ban tartott utolsó gyűlés óta legalább százszor nálam járt, legalább száz levelet intézett hozzám. Én önnel százszor elmondtam s százszor megírtam, hogy az említett Brigant Miklós családjának magva szakadt és őni más valami Brigant, a kinek tulajdonképen semmi köze sincs Teszey Deményi hagyatékához...

Egy általános solajban oszlott szét a megdöbbenés.

... Különbösen is figyelmeztetem az urakat, hogy igyekezzenek kiegyezni, mert rövid idő múlva én tesszem szobrá az egész hagyatékot és a pör még akkor is eltarthat 121 évig.

Erre azután jövedtben mindegy kiegyezés nélkül szalad széljél a pörös atyafiság.

Így csinálgat ok azt mi széztizenegy év és két hét óta

J. VIRÁG BÉLA.

3. Hállök (teknősbéka, krokodil, kígyó).

4. Kétlétűek (békák).

II. Gerincesek

a) Puhányok (csigák, kagylók, zsák állatok, moh-állatok);

b) izlábúak (rovarok, pókok, rákok);

c) sugár-állatok, és pedig:

1. tuskébőrűek;
2. arbóltek (medúzák, polypok, korallok);
3. elsőléi (szivacsok, infuzoriák)

E csoportok közül a fejlettebb szervezeteik be sinesnek mutatva, Hisz a ki a gerinces állatok közül a különböző emlősöket s madarakat meg akarja látni, az menjen az állatkertbe. A halak közül is csak a legértékesebbek s legritkábbak vannak bemutatva; A czápak közül csakis a tarkaszdni, márványos Scyllium s a sárgaszínű Mustelus van fiatal példányban képviselve. A látogatók legtöbbje nem is gondolja, hogy ezek a halcskák egy családba tartoznak azokkal az Atlanti tengerben 10—12 méter hosszúságban is megnövő czápakkal, melyet a tudósok ma a legelőkeletesebb alaknak tartanak.

Ugyanis a czápak rendjébe tartozó halak nagy része már igen fejlett egygyul bir, mely emelkedéseket és mélydéseket mutat, mi a tekervényeknek alsó nyomaira emlékeztet. Sőt rendszer szemhéjakkal is bírnak s még a többi halaknál a peték termékenyítése tudvalevőleg szabadon történik a vízben, a czápaknál rendszer párázás fordul elő. Egyesek eleveneket szűlnek s az ébények is úgy fejlődnek mint az emlősöké. Fjődésükben igen valószínűleg a czápak az emlősök és törzsfajta képzeteik.

A kecsge s a tok is be van mutatva s az édes vízi halak közül a barlangi göte, mely vaksi szemével a krajnai adelsbergi barlang lakója.

A magasabb fejlettségű gerincesek közül a halakon kívül most csakis a nagy tengeri teknősbéka látható. Nagyan különböznek ez állatok a mi édes vízi s szárazföldi teknőseinktől. Két mélylő lábuk erősen kifejlett és sötét lapként működik. Az állattani tudomány szerint a teknősök s általában a hüllők s a madarak közvetlen rokonok. Egy törzsből fejlődtek. A teknősbékanak sincs foga, csupán a szája szélé van szaruszerűleg megkeményedve, ép úgy mint a madarak csőre. Persze hogy a madarak bőrtörpéhez képest a teknősbéka lomha mozgása alig hasonlítható, de ne feledjük, hogy ugyancsak a hüllőkhez tartoznak a kígyók, a fúrge gyíkok stb. — A bemutatott teknősök igen szép példányok, teknőskék: 50, sőt a nagybékák 60—80 cm. Átmérőjű s még fiatalok, úgy, hogy meglehet, hogy teljesen kinőve 2 méter hosszúra is megnőnek, ami az Atlanti tenger e fajta állatjainál nem ritkaság.

De lássuk az alsóbbrendű állatfajokat. A csigák és kagylóknak annyira neve van bemutatva az eledelő szülő apró állatokkal így fogják meg. A ki már volt tengeri fürdőben, az gyakran érzhetette a csúszós, hasonló, és állatirak párványjától eredő apró kis csipéket. Szép példányok vannak bemutatva ez esernyőalaku medúzából is.

A Teszeyek azelőtt virágállatoknak hívták s a ki nevéket nem tudja ma is így nevezte el őket. Hengeres, lágy testük többnyire idegen tárgyakhoz van tapadva és együtt élve egész teletket képeznek. Kéltakarójuk egy része elszárad s szilárd vázat képez. Ebben a vázban laknak az egyes polypok. A váz hasonlít egy odvas fához, melynek helyenkint elrohadt nyírassan a polypok ki-kidugják fejüket, mely fej tapogató és mozgó karokkal úgy van körülveve, hogy egészen egy kinyílt virághoz hasonlít, melynek meg van a kelyhe, szirmai s szára. A polypok e falakú vázban egymással finom fonalaknál függnek össze s együtt éreznek. Szaporodásuk főleg bimbózás, sarjadzás útján történik vagyis ép oly ágot hajtának, mint a fák. A polypokhoz tartoznak a korallok, melynek piros elmeszedett testéből az ismert ézkereket készítik s melyek a tengerekben egész hegyeket zátonyokat, szirteket képeznek.

Még egyszerűbb élőlények a szivacsok. Alakjuk határozatlan rendszeren szabálytalan; tulajdonképeni testük lágy alakot változtat. E lágy test többnyire egy zsilárd vázat izrad ki mely szaruszerű anyagból áll. Együtt élve képesek az az alakot, mit közöságesen is „spongya”-nak

